

дів – проведення потужної рекламної компанії, покращення політики збуту товарів, оптимізації каналів товароруку.

4. Визначення напрямів цінової політики та її узгодженість із виробничою та іншою політикою підприємства. Цінова політика координується із загальною економічною стратегією підприємства, узгоджуються цілі та відповідні завдання, здійснюється координація в часі, за виконавцями, визначається відповідальність кожного з них та ступінь стимулювання якісного виконання своїх обов'язків.

5. Розроблення цінових стратегій та можливості їх застосування в конкретних умовах відповідно до напрямів загальної цінової політики. Їх розробка спрямована на конкретизацію дії підприємства щодо визначення ціни, можливості її зміни протягом тривалого часу за умови забезпечення виконання загальної економічної стратегії підприємства.

6. Встановлення ціни. Для цього визначаються всі методи розрахунку ціни залежно від виду товару, напряму визначення ціни (витратний чи споживчий) тощо. Кожен метод має свої особливості, які потрібно враховувати при плануванні ціни.

7. Пристосування ціни. В умовах постійної зміни економічної ситуації та конкурентного ринку ціна повинна постійно пристосовуватись до них. Здійснюється це за допомогою різних заходів, у т. ч. й зміни прейскурантних цін.

Висновки. Процес прийняття цінових рішень на основі традиційних підходів зумовлює виникнення низки проблем, що потребують пошуку нових способів їх вирішення. У зв'язку з цим в сучасних умовах необхідний новий підхід до процесу розробки цінових рішень на підприємствах. Такий підхід має ґрунтуватися на використанні підприємствами маркетингу як методологічної основи прийняття управлінських рішень у всіх галузях діяльності, зокрема у напрямку ціноутворення. У свою чергу цінові рішення в умовах ринку слід розробляти залежно від цілей і завдань підприємства у довгостроковому періоді, що зумовлює їх стратегічний характер.

Література

1. Литвиненко Я. В. Маркетингова цінова політика: навчальний посібник / Я. В. Литвиненко. – К.: Знання, 2010. – 425 с.
2. Тормоса Ю. Г. Ціни та цінова політика: навчальний посібник / Ю. Г. Тормоса – К.: КНЕУ, 2001. – 122 с.
3. Маркетинговий менеджмент: навчальний посібник / За ред. Л. В. Балабанової. – 3-тє вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2004. – 354 с.
4. Петруня Ю. Є. Маркетинг: Навчальний посібник / Ю. Є. Петруня. – К.: Знання, 2007. – 325 с.
5. Ковальчук С. В. Маркетинг: навчальний посібник / С. В. Ковальчук, В.Л. Карпенко, Л. М. Коваль, Р. В. Бойко, Л. А. Бичікова та ін. – Львів: Новий Світ – 2000, 2011. – 679 с.
6. Дж. Р. Эванс. Маркетинг: учебное пособие / Дж. Р. Эванс, Б. Берман. – М.: Сирин, 2001. – 308 с.
7. Корж М. В. Маркетинг: навчальний посібник / М. В. Корж. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 344 с.

УДК 339.5

*Олександра Марцінковська,
Олег Легкий*

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розкрито сучасний стан зовнішньоекономічної діяльності Тернопільської області, зроблено аналіз основних форм зовнішніх економічних зв'язків, окреслено проблеми і перспективи зовнішньоекономічної діяльності Тернопільської області.

The current state of foreign trade activities of Ternopil region as well as the analysis of the main forms of foreign economic relations is revealed. The problems and prospects of foreign economic activity in Ternopil region are outlined.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішня торгівля, інвестиційна діяльність, спільне підприємство, туристичні послуги.

Keywords: foreign economic activity, foreign trade, investment activity, joint venture, tourism.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сучасні економічні зв'язки України та її регіонів знаходяться в стані розбудови, переходу від закритої планово-адміністративної системи організації економічних зв'язків до відкритої системи рівноправних міжнародних економічних відносин. Раніше українські підприємства не мали самостійного виходу на міжнародні ринки. Після проголошення незалежності ці обмеження зняті. Зараз підтримується курс на зниження ставок експортних тарифів та введення імпорتنих квот, сприяння експорту та розширення ринків збуту українських товарів за кордоном.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Різноманітні аспекти стратегії зовнішньоекономічної діяльності країн та регіонів тривалий час перебувають у полі зору багатьох учених і дослідницьких центрів і стали предметом аналізу американських теоретиків Дж. Даннінга, М. Портера, Дж. Мура. А, власне, теоретичне підґрунтя сучасної міжнародної інвестиційної діяльності було закладене М. Верноном, С. Хаймером, К. Кодзимою, Т. Озавою, Р. Алібером, Р. Манделою. Серед фундаментальних вітчизняних досліджень цієї теми присвячені роботи О. Білоруса, І. Бланка, Б. Губського, Д. Лук'яненка, А. Кредісова, О. Плотнікова, Ю. Козака, Ю. Пахомова, В. Гейця, Є. Панченко, А. Поручника, О. Мозгового, О. Сльозко, А. Румянцева, В. Сіденка, А. Філіпенка, О. Шниркова, Ю. Макогона, О. Рогача, В. Рокочі.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану і перспектив зовнішньоекономічної діяльності Тернопільської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція України в міжнародні структури дає певний поштовх для активізації зовнішньоекономічної діяльності. Вступ України до Світової організації торгівлі відкриває як для України, так і для Тернопільської області, нові ринки збуту, сприяє придбанню деяких нових технологій, дає можливість порівняно просто вирішувати конфлікти у сфері торгівлі товарами і послугами.

Тернопільська область розміщена в західній частині України. Геополітичне положення області дає змогу розвивати економічні зв'язки не тільки з сусідніми областями України, а й з іншими країнами Європи та СНД. Область характерна сприятливими умовами для життя і виробничої діяльності населення та розвитку багатьох галузей промисловості й сільськогосподарства. Компонентний склад, функціональна і територіальна структура природно-ресурсного потенціалу є основними комплексуючими чинниками господарства Тернопільщини. Вони великою мірою впливають на структуру і спеціалізацію виробництва та його економічну ефективність. У загальному обсязі виробленої продукції найбільша частка припадає на агропромисловий комплекс. На Тернопільщині у цій галузі працюють понад 150 підприємств, які спеціалізуються на цукровому, м'ясному, борошномельному, плодоовоче-консервному, кондитерському, молочному, спиртово-горілчаному та інших виробництвах.

Зовнішньоекономічні зв'язки існують між конкретними учасниками-підприємствами чи підприємцями, які належать до різних країн і розташовані як на території області, так і в інших країнах. Співробітництво здійснюється за різними формами виробничих і торгово-комерційних контрактів. Ці форми відповідають характерові спеціалізації, яка пов'язана із ступенем економічного розвитку, розміщенням виробничих об'єктів, наявності природно-ресурсного потенціалу, а також, враховує ринковий попит та доцільність певної спеціалізації.

Основними формами зовнішньоекономічної діяльності є: торгівля товарами і послугами, валютно-фінансові відносини, міжнародна міграція робочої сили, участь у діяльності міжнародних економічних організацій, спільні підприємства в Україні та за кордоном, співробітництво у виробничій, науково-технічній і культурній сферах, іноземний туризм. Важливою характеристикою є постійна еволюція форм зовнішньоекономічної діяльності, що відпо-

відає зміні матеріальних, культурних, політичних умов співробітництва, а також меті підвищення ефективності економічної діяльності.

У Тернопільській області налічується 258 підприємств, що здійснюють зовнішню торгівлю товарами з 74 країнами-партнерами. Кількість підприємств, що здійснюють зовнішню торгівлю послугами, – 64, а країн-партнерів у цій галузі – 37. Загальна тривала економічна криза в Україні вплинула на стан зовнішньої торгівлі. Нинішній обсяг експорту не відповідає можливостям вітчизняних товаровиробників і не забезпечує потреб держави у валютних надходженнях, необхідних для стабілізації економіки, зниження рівня інфляції, підвищення життєвого рівня населення.

Зовнішньоторговельний баланс – це співвідношення вартості експорту та імпорту товарів за певний проміжок часу (як правило, за рік). Величина сальдо торговельного балансу становить різницю між вартістю експорту та імпорту. Про динаміку зовнішньої торгівлі товарами у Тернопільській області можна судити з таблиці 1.

Таблиця 1

Зовнішня торгівля товарами Тернопільської області¹ (тис. дол. США)

Роки	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Експорт	76147.6	81579.6	124833.2	144343.9	128336.3	131410.5	241428.1	236823.6
Імпорт	95880.3	118430.2	168629.7	339781.5	179243.0	209776.6	324113.6	336848.7
Сальдо	-19732.7	-36850.9	-43796.5	-195437.6	-50906.7	-78366.1	-82685.5	-100025.1

Як бачимо з таблиці 1 сальдо торговельного балансу від’ємне і має тенденцію до збільшення. Варто зауважити, що значну частку обсягу імпорту становлять енергоносії, які суттєво впливають на його вартість. Аналізуючи обсяги торгівлі за 2012 рік порівняно з 2011, можна побачити, що обсяг експорту товарів зменшився на 1,9%, а обсяг імпорту збільшився на 3,9%. Коефіцієнт покриття імпорту експортом становить 0,70.

Основу структури експорту становили електричні машини й устаткування, зернові культури, продукти переробки овочів і плодів, меблі, деревина і вироби з дерева, м’ясо та харчові продукти рослинного і тваринного походження. Географія експорту широка: Польща, Росія, Єгипет, Іспанія, Ізраїль, Німеччина, Білорусь. До області ввозили машини, устаткування, котли, пластмаси, полімерні матеріали, наземні транспортні засоби (крім залізничних), чорні метали, фармацевтична продукція папір і картон, риба і морепродукти, насіння та плоди олійних рослин тощо. Серед країн-імпортерів потрібно назвати Польщу, Німеччину, США, Китай, Італію, Нідерланди, Іспанію, Бельгію, Францію та Молдову.

В 2012 році питома вага Тернопільської області у загальнодержавному експорті товарів становила 0,3%, в імпорті – 0,4%. У континентальному розрізі та за об’єднаннями окремих держав найбільша частка в експортно-імпортних операціях області припадала на країни Європи – 76,5%, СНД – 10%, країни Азії, Америки та Африки – 13 %, інші-0,5%). Із країн СНД найбільша частка експорту припадала на Російську Федерацію. Найактивніше з області туди експортували товари, соки, м’ясо і м’ясопродукти, меблі і світлотехнічні вироби. Основний продукт експорту в Росію – це соки (40% від усього експорту). Загальний обсяг експорту з Росією – майже 52 млн. дол.

Із країн Європейського Союзу найбільшим імпортером тернопільських товарів є Польща – майже 102 млн. дол. США (майже вдвічі більше, ніж Російська Федерація). Левову частку експорту тут становлять електричні машини (90%). В товарній структурі експорту та імпорту переважали машини, обладнання, механізми й електричне обладнання – відповідно 40,3% і 38,4%.

Зовнішня торгівля області потребує докорінної перебудови: необхідно обмежити обсяги експорту сировини і сировинних матеріалів, підвищити частку оборотних галузей, переорієнтувати багато підприємств на власне виробництво деяких товарів, що значно знизить показники імпорту. Зовнішня торгівля товарами тісно пов’язана з торгівлею послугами, а саме: транспортними, фінансовими, страховими, юридичними, податковими, аудиторськими, рекламними та ін. Великого розвитку в останні роки набувають послуги, що пов’язані зі

¹ За даними Головного управління статистики Тернопільської області

інвестиціями та виробничою кооперацією: передача (трансфер) технологій, ліцензій, патентів, ноу-хау, консалтинг, готельні і туристичні послуги.

У 2012 році зовнішньоторговельні операції послугами область здійснювала з 86 країнами світу. За цей час експорт послуг становив 13,86 млн. дол. США, що на 60% більше, ніж за 2011 рік; імпорт послуг становив 12,87 млн. дол. США і збільшився порівняно з 2011 р. на 51%. Аналізуючи обсяг експорту послуг, можна побачити, що найбільшу частку становлять послуги транспорту та зв'язку – 60,7%, імпорту – також транспорту й зв'язку – 28,2%, послуги готелів і ресторанів – 25,7%, послуги в операціях з нерухомістю, здачею під наймання та послуги юридичним особам – 19,6%.

Географічна структура зовнішньої торгівлі за видами послуг досить різноманітна. Так, обсяги експорту послуг, надані країнам СНД, становили 545 тис. дол. США, імпорт послуг – відповідно 1 млн. 219 тис. дол. Частка країн СНД у загальному обсязі експорту становила 3,9%, імпорту – 9,5%. Обсяг експорту послуг іншим країнам світу становив 13 млн. 315 тис. дол., або 96,1% від загального експорту послуг і за останній рік значно збільшився. Так, на 37,6% збільшились обсяги експорту послуг до країн Європи і становили 10 млн. 151 тис. дол., або 73% від загального обсягу експорту послуг. У загальному обсязі експорту послуг України частка Тернопільської області незначна і становить 0,1%, імпорту – 0,2%. В цих операціях основну роль відіграють підприємства м. Тернополя – 90% від загального обсягу експорту та 53% від загального обсягу імпорту послуг. Вагомий внесок у експорт послуг мають райони: Шумський – 4,6%, Тернопільський – 3,2%, Підволочиський – 1,6%.

Нині імпорт послуг з інших країн світу збільшився (на 3 млн. 932 тис. дол., або на 51%) і становить 11 млн. 646 тис. дол. Імпорт послуг з країн Європи збільшився на 4 млн. дол., або на 53% і становив 11 млн. 548 тис. дол. Основні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі послугами перш за все пов'язані з різною динамікою зростання сегментів національних відтворювальних комплексів і технологій. Зокрема, вони зумовлені подальшим збільшенням обсягів інформаційного бізнесу, поширення Інтернет-технологій, інтенсивного розвитку комп'ютерних, телекомунікаційних, виробничо-технологічних технологій.

Одним з найважливіших напрямів розширення та відтворення основних фондів і виробничих потужностей господарського комплексу на базі науково-технічного прогресу є інвестиційна діяльність, яка дає можливість регулювати розвиток економіки, тобто підвищувати її ефективність. Особливо це актуально на сучасному етапі, коли економіка у зв'язку з перепрофілюванням багатьох підприємств, потребує великих інвестицій. Іноземний капітал можна залучати у формі приватних інвестицій – прямих і портфельних, а також у формі кредитів і позик. Прямі інвестиції – це капітальні вкладення у виробництво інших країн, в управлінні якими бере участь інвестор. Обсяг інвестування в економіку області прямих іноземних інвестицій за 2012р. становив 64,6 млн. дол. США, а на одного мешканця області припадає трохи більше 60 дол. На цей час налічувалося 47 країн-інвесторів [4].

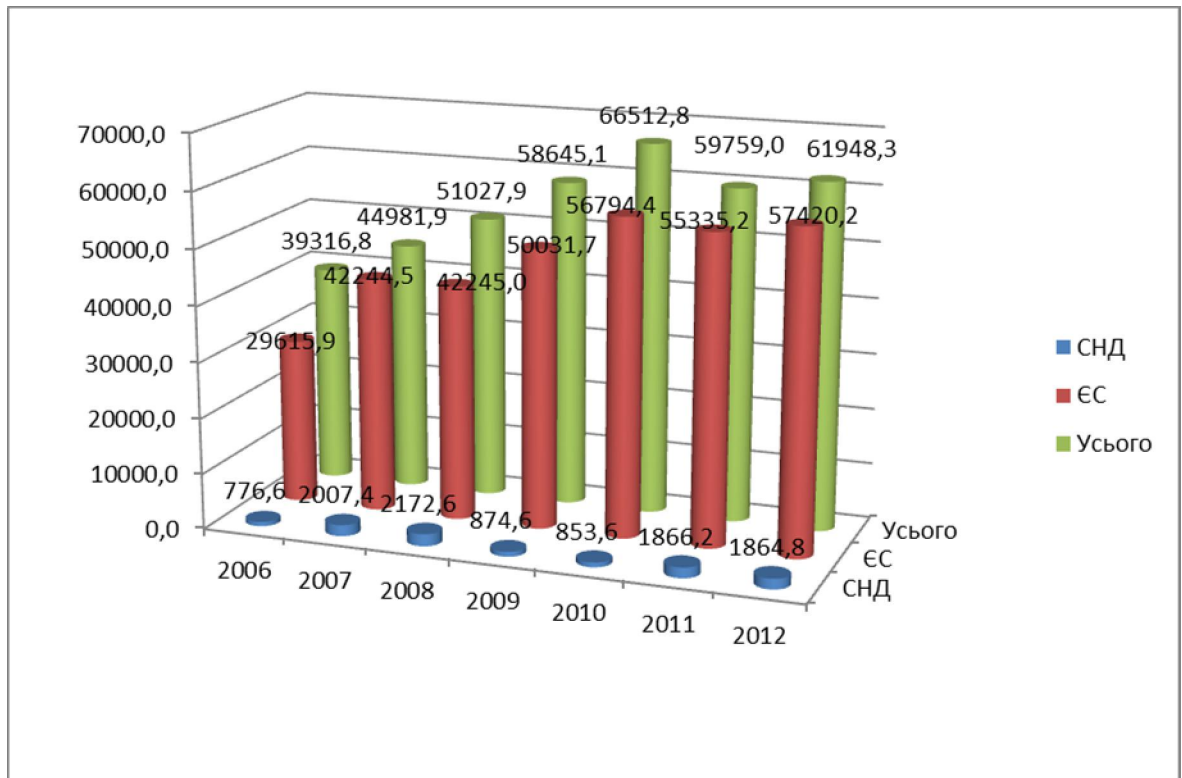
Найбільшими інвесторами в економіку області є: Німеччина, Естонія, Чехія, Польща, Кіпр, яким належить майже 71% від загального обсягу прямих інвестицій. Про динаміку прямих інвестицій в економіку області з країн ЄС та СНД можна судити з рисунка 1. Розглядаючи галузі економіки, куди вкладають інвестиції, бачимо, що найбільше їх зосереджено на підприємствах промисловості (57% від загального обсягу прямих інвестицій), зокрема переробної (41%). Серед галузей переробної промисловості значні обсяги інвестицій вкладено у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 9,6 млн. дол., машинобудування – 7,3 млн. дол., легку промисловість – 3,8 млн. дол. Необхідно зауважити, що обсяги прямих інвестицій в економіку області з країн Європейського Союзу набагато вищий, аніж з країн СНД.

Значні обсяги прямих інвестицій вкладено в підприємства транспорту та зв'язку (більше 10 млн. дол.) – 15,6%, сільського господарства – 10,9 млн. дол. (16,8%), а також в організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям – 2,6 млн. дол. (4%). Серед районів області найбільші обсяги інвестицій припадають на місто Тернопіль – 19,3 млн. дол., Зборівський – 12,6, Борщівський – 10,4, Тернопільський – 7,7, Гусятинський – 4,1, Шумський райони – 2,9 млн. дол.

Для іноземного інвестування велику роль відіграє інвестиційний клімат – комплекс економіко-політичних явищ, що формується під впливом багатьох різноманітних чинників.

Відомо чимало випадків, коли іноземні компанії згортали своє виробництво в одних областях України, одночасно розширюючи його в інших, що свідчить про суттєві відмінності інвестиційного середовища всередині держави.

Варто зазначити, що значна частка підприємств Тернопільщини інвестується іноземним капіталом – їх налічується 273 на кінець 2013 р. [1]. Область має великий потенціал як у галузі виробництва, так і в галузі надання послуг. Тут знаходиться значна кількість підприємств, які є перспективними і досить вигідними об'єктами для вкладання капіталу. І хоча прямі іноземні інвестиції щороку зростають, проте їх поки що недостатньо для ефективного розвитку економіки.

Рис. 1. Динаміка прямих інвестицій в економіку Тернопільської області з країн ЄС та СНД [4]

Велика кількість інвестиційних проектів, які відіграють помітну роль у процесі розвитку економіки області, здійснена у формі спільних підприємств. Спільне підприємство – це форма господарського і правового співробітництва з іноземним партнером, у межах якої створюють спільну власність на матеріальні та фінансові ресурси, що використовуються для виконання виробничих, науково-технічних, зовнішньоторговельних й інших функцій. У регулюванні спільного підприємництва державами іноді застосовуються пільги, які стимулюють його розвиток: звільнення від податку впродовж перших років функціонування, використання знижених ставок оподаткування тощо.

На Тернопільщині функціонує кілька сотень спільних підприємств, що займаються різними видами виробничо-технологічної, торговельної та науково-технічної діяльності, з іноземним капіталом – понад 70 [1]. Найбільше їх у харчовій промисловості, виробництві будівельних матеріалів, менше – у машинобудуванні, легкій промисловості, торгівлі, зв'язку. Необхідно підкреслити, що на інвестиційному ринку рівень конкуренції досить високий, та й не до кожного регіону поспішають інвестори – на область припадає майже один відсоток залученого іноземного капіталу.

Одним з перших підприємств, що успішно працює в області понад двадцять років є українсько-бельгійське спільне підприємство «Ватра-Шредер». Більша частка інвестицій – бельгійська, технології також цієї країни. Підприємство виготовило і здійснило освітлення Києва, Тернополя, Одеси, Рівного, багатьох стадіонів і великих об'єктів, в тому числі, закордонних. Тут працюють над розробленням енергозберігаючих технологій. Річний обсяг виробництва 21-22 млн. грн. [1].

Вагому частку в економіці області займає ТОВ «СЕ Борднетце-Україна», яке працює у виробничих приміщеннях радіозаводу «Оріон». Підприємство випускає кабельні системи і вузли електрообладнання для автомобілів. На заводі працює 1550 працівників різних професій і кваліфікації; він за обсягом випущеної продукції займає перше місце серед всіх спільних підприємств області: обсяг виробництва становить 178-180 млн. грн. за рік.

Добре зарекомендувало себе спільне українсько-чеське підприємство «Добра вода», яке було створене в 1997р. Продукція підприємства широко відома, її реалізують по всій Україні, а також у Польщі, Молдові, країнах Балтики. З 6-мільйонних (у доларах США) інвестицій – 90% іноземні. До чеських та німецьких партнерів долучилися італійські.

Досить вагому роль у соціально-економічному розвитку області відіграє спільне українсько-австрійське підприємство «Біллер-бек-Україна», що розташоване в м. Чорткові, де стовідсотково задіяні іноземні інвестиції. Підприємство спеціалізується на переробці пухоперової сировини і випускає подушки і ковдри пухові, ватні матраци різних розмірів і аксесуарів. Річний обсяг виробництва 25-27 млн. грн. [1]. Отже, створення спільних підприємств – це перспективна інтеграція у світову економіку. Це сучасні технології, нова культура виробництва і менеджменту, випуск конкурентоспроможної продукції.

Ще одним напрямком зовнішньоекономічної діяльності є міжнародний туризм. Тернопільська область володіє сприятливими кліматичними умовами, а також високим природно-рекреаційним потенціалом, який у перспективі може визначити економічний профіль області. Помірний теплий клімат, унікальні за своєю красою ландшафти, карстові печери, лікувальні мінеральні води, історичні та культурні пам'ятки створюють сприятливі умови для розвитку і використання санаторно-курортного господарства, баз відпочинку і туризму. За даними соціологічних досліджень лікувально-оздоровчі установи області разом з Кримом і Закарпаттям належать до найбільш популярних рекреаційно-туристичних зон.

Значні можливості для відпочинку туристів має південна частина області (Дністровський каньйон): мальовничі пейзажі, карстові гіпсові печери зробили цей район найперспективнішим для розвитку туристичної інфраструктури. В області налічується близько 90 печер, з них комплексно досліджено майже 60. Печери «Кришталева», «Оптимістична», «Озерна» є одними з найбільших у світі. Печери мають неоціненне пізнавальне, наукове, медико-біологічне та естетичне значення. Це спонукає до підвищення місткості туристських установ, яка зараз у 6 разів нижча від середньодержавного показника. Тернопільщина входить до п'ятірки областей за кількістю пам'яток історії та культури. Тут зареєстровано 780 пам'яток історії, 1323 – архітектури, 20 – археології і 148 – мистецтв. Цей реєстр постійно поповнюється – за останні роки взято під охорону 25 пам'яток архітектури і 50 пам'яток історії та культури[3]. Багато з них потребують відновлення і реставрації, щоб збільшити потік туристів.

Удосконалення потребує і загалом туристична сфера області. Регіон має унікальні культурно-історичні та природні об'єкти світового значення, але при цьому весь багатий туристичний і рекреаційний потенціал використовується нерационально. Також негативним є те, що за останні роки збудовано мало нових готелів, мотелів, кемпінгів, інших закладів сервісного обслуговування туристів. Правда, відкрито кілька невеликих приватних об'єктів, які суттєво не поліпшують ситуацію. В деяких райцентрах через відсутність коштів і малу завантаженість відмовились від утримання комунальних готелів. Безумовно, відсутність відповідної інфраструктури істотно гальмує роботу місцевих туристичних фірм.

Головними проблемами у розвитку туристичної галузі є відсутність і неспроможність залучення інвестицій, ненадійне і нестабільне інформаційне забезпечення, недостатня кількість зручних шляхів сполучення, особливо автомобільних, відсутність узгодження з міжнародними транспортними організаціями. Туризм має стати одним із засобів виходу країни, зокрема Тернопільської області, з кризи, стимулювання ринкових відносин, активного впливу на розвиток суміжних галузей економіки, зайнятості населення, поліпшення роботи з охорони пам'яток історії та культури.

Висновки. Отже, як бачимо, для ефективної зовнішньоекономічної діяльності Тернопільської області потрібні дієві заходи із запровадження сучасних технологій, нових методів управління і менеджменту, розширення та вдосконалення інфраструктури, застосування знань і досвіду ринкової системи господарювання. Важливим елементом є забезпечення по-

дальшої участі іноземного капіталу в економічних процесах області, збільшення обсягів зовнішньоторговельного обігу та зростання експортного потенціалу, організація спільних виробництв, кооперація. Залучення міжнародної технічної допомоги а коштів міжнародних фінансово-кредитних установ. У перспективі реалізація комплексу перелічених заходів міжнародного економічного співробітництва області суттєво вплине на поліпшення добробуту її громадян.

Література

1. Звіти про фінансово-виробничу діяльність спільних підприємств Тернопільської області за 2012 рік.
2. Варенко Ю., Сидорук Б. Обґрунтування основних напрямків зовнішньоекономічної діяльності підприємств Тернопільської області [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://confiapv.at.ua/>
3. Скарби Тернового поля // Дзеркало тижня. – №2. – 2003.
4. Статистичний збірник «Зовнішньоекономічна діяльність Тернопільської області за 2012 рік» // За ред. Н. С. Дідуник. – Тернопіль. – 2013.
5. Програма міжрегіонального та зовнішньоекономічного співробітництва Тернопільської області на 2009-2013 роки.

УДК 332.1

Василь Файфура

ОБҐРУНТУВАННЯ КРИТИЧНИХ МЕЖ АНТРОПОГЕННОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ВОДНІ ЕКОСИСТЕМИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглянуто підходи до обґрунтування меж антропогенного навантаження на водні екосистеми регіону, визначені та оцінені фактори і процеси, які призводять до погіршення загального стану водних екосистем.

The article examines approaches to study the limits of anthropogenic impact on the aquatic ecosystems of the region, identified and assessed the factors and processes that lead to the deterioration of general condition of aquatic ecosystems.

Ключові слова: антропогенне навантаження, водні екосистеми, водокористування.

Keywords: human pressure, aquatic ecosystems, water use.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Не обґрунтована з екологічного погляду експлуатація природних екосистем призводить до погіршення загального стану навколишнього природного середовища. Особливо масштабних змін зазнають водні екосистеми. З одного боку їх можна вважати найстійкішими екосистемними утвореннями через єдність і замкненість всіх природних водозбірних процесів, що свого часу наштовхнуло фахівців на думку про побудову та реалізацію системи природокористування на основі басейнового принципу. Разом з тим, велика кількість внутрішньобасейнових екосистемних та антропогенних процесів породжує надзвичайно багато як позитивних, так і негативних змін. Їхня велика кількість, різноплановість проявів, взаємодія між собою та взаємне посилення веде до деградації водних екосистем, зменшення екологічної місткості територій водозборів, погіршення умов життєдіяльності населення, збільшення економічних збитків від погіршення стану довкілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Важко переоцінити роль водних екосистем у формуванні середовищ життя людей і їх господарювання, тому збереження функцій цих систем – нині чи не найголовніший напрямок наукових досліджень у галузі охорони природи. Басейновий підхід і реалізація його принципів широк відображені в працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Річкові басейни нині розглядають як функціональні територіальні утворення. Хоча відомі й заперечення, які ґрунтуються на визнанні річкового стоку лише транзитним чинником; необхідно визнати